

องค์ประกอบสำคัญที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

Key Components in Promoting Lifelong Learning

ปิยะ ศักดิ์เจริญ

บทคัดย่อ

การเรียนรู้ตลอดชีวิต หรือการศึกษาตลอดชีวิต นับเป็นกระแสหลักของสังคมในปัจจุบันที่ต้องการให้ประชาชนในสังคมได้ตระหนักถึงการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องที่ไม่ได้สิ้นสุดลงหลังจบการศึกษา การเรียนรู้ตลอดชีวิต หรือการศึกษาตลอดชีวิตเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สอดแทรกไปในวิถีชีวิตของมนุษย์ เป็นสิ่งที่เกิดมาพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ความรู้จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้นมีอยู่หลายกิจกรรม ในบทความนี้ ผู้เขียนได้นำเสนอองค์ประกอบที่สำคัญต่อการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในรูปแบบของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ อันได้แก่ การฝึกปฏิบัติจากการทำงานจริง หรือ การฝึกอบรมในงาน การศึกษาผู้ใหญ่ และการศึกษานอกระบบ ซึ่งกิจกรรมการเรียนรู้ที่กล่าวมานี้ล้วนมีส่วนช่วยผลักดันให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การได้เรียนรู้อยู่ตลอดเวลาช่วยให้ผู้เรียนกลายเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต และการที่สังคมมีประชาชนจำนวนมากที่เป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตจะทำให้สังคมแห่งนั้นกลายเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน องค์กร จนถึงสังคมเมือง

คำสำคัญ: การฝึกอบรมในงาน / การศึกษาผู้ใหญ่ / การศึกษานอกระบบ / การเรียนรู้ตลอดชีวิต / การศึกษาตลอดชีวิต

Abstract

Lifelong learning or lifelong education is highly sought after today by mainstream society and encourages people in the community to be embrace lifelong learning far beyond college graduation. Lifelong learning or lifelong education is the learning process which includes awareness of social change that are necessary to sustain one's life and career. There are many learning activities that promote lifelong learning. In this paper, the author presents the key components to foster lifelong learning in the form of learning activities, including on the job training, adult education and non-formal education. These learning activities contribute to push people to realize continuous learning. Learning continuity causes results in a society with many lifelong learners thus becoming a society that values education at all levels in the family, community, organizations and urban society at large.

KEYWORDS: ON THE JOB TRAINING/ADULT EDUCATION/NON-FORMAL EDUCATION/LIFELONG LEARNING/LIFELONG EDUCATION

บทนำ

การเรียนรู้ตลอดชีวิต หรือการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong learning/Lifelong education) นับเป็นกระแสหลักของสังคมในปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องของผู้เรียนไปจนตลอดชีวิต เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สอดแทรกอยู่ในวิถีชีวิตของมนุษย์ การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นสิ่งที่เกิดมาพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จากเดิมที่เป็นสังคมแบบฐานอุตสาหกรรมที่เน้นสร้างความมั่งคั่งให้กับสังคมจนละเลยต่อสิ่งแวดล้อมรอบตัว รวมถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ จนมาสู่สังคมแห่งข้อมูลข่าวสารที่มาพร้อมกับการอุบัติขึ้นของเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยมีสารสนเทศ (Information) ซึ่งคนในสังคมถือว่าเป็นพลังอำนาจสูงสุดแห่งยุค กระทั่งมาถึงสังคมปัจจุบันที่เป็นสังคมฐานความรู้ที่ใครก็ตามที่มีความรู้ที่เป็นประโยชน์ (Useful knowledge) ย่อมนำมาซึ่งพลังอำนาจในทุกๆ ด้าน แนวคิดสังคมฐานความรู้ได้เข้ามา

แทนที่สังคมแบบเดิมๆ อย่างรวดเร็ว คนในสังคมชนวนขายที่จะหาความรู้อยู่ตลอดเวลา ทำให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน จนถึงสังคมเมืองใหญ่ โดยสังคมแห่งการเรียนรู้จะยอมรับนับถือคนที่มีความรู้ว่าเป็นคนฉลาด เป็นผู้นำ มีความสามารถในการดำรงชีวิตท่ามกลางระบบเศรษฐกิจที่ผันผวน ในขณะเดียวกันคนที่ไม่มีความรู้ หรือมีแต่ข่าวสารที่ไม่เป็นประโยชน์จะถูกมองว่าล้าหลัง ไม่รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในสังคม และเป็นได้แต่เพียงผู้ตามเท่านั้น การมีความรู้จะช่วยให้การดำรงชีวิตอยู่ในสังคมเป็นไปอย่างราบรื่น ด้วยความต้องการดังกล่าวทำให้คนในสังคมจำเป็นต้องแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง การสร้างสังคมที่เอื้อต่อการเรียนรู้จึงกลายเป็นกระแสหลักของสังคมโลกในยุคปัจจุบัน การเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สังคมพยายามสื่อสารไปยังทุกคนให้ได้รับรู้ถึงแนวทางการพัฒนา

ตนเองตามศักยภาพที่ตนเองมีอยู่ การพัฒนาคนในชุมชนให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องไปตลอดชีวิตยังส่งผลให้ชุมชนดังกล่าวกลายเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ในบทความนี้ผู้เขียนขอนำเสนอการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ ที่มีส่วนช่วยกันในการส่งเสริมให้คนในสังคมได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ ความจำเป็นของการมีความรู้เพื่อใช้ในการดำรงชีวิตในสังคมฐานความรู้ นอกจากนี้ผู้เขียนยังได้กล่าวถึงกระแสหรือแนวคิดหลักด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่กำลังมีบทบาทอย่างมากในทุกมิติ ไม่ว่าจะเป็นในระดับนโยบาย การเมือง การปกครอง ระดับองค์กร การแข่งขันในโลกธุรกิจ หรือระดับครอบครัวซึ่งแม้จะมีความแตกต่างของช่วงอายุ แต่ไม่ได้ขัดขวางแต่ละคนในการแสวงหาและเรียนรู้อย่างมีความสุขไปกับสิ่งที่ตนเองสนใจ

การฝึกอบรมในงาน: ประมวลบทแห่งการเรียนรู้ของมนุษย์

ก่อนที่มนุษย์จะเริ่มมีระบบการศึกษาสมัยใหม่ อย่างเช่นในปัจจุบัน ในอดีตกาลนั้นมนุษย์มีระบบการเรียนรู้ที่เรียกว่า การฝึกปฏิบัติจากการทำงานจริง หรือ การฝึกอบรมในงาน (On the job training) ที่เรียนรู้การทำงานจริง และได้รู้ว่าจะงานเหล่านั้นมีขั้นตอนการปฏิบัติอย่างไรบ้าง จากผู้รู้ หรือผู้มีประสบการณ์ในงานนั้นโดยตรง ซึ่งกระบวนการฝึกปฏิบัติงานจริงนั้นมีมาตั้งแต่สมัยโบราณตั้งแต่มนุษย์เริ่มอยู่กันเป็นหลักแหล่ง ไม่ได้เร่ร่อนล่าสัตว์เหมือนในอดีต โดยมนุษย์ยุคนั้นได้ริเริ่มการปลูกพืชผักและเก็บเกี่ยวผลผลิตเพื่อมาเลี้ยงชุมชน เกิดการถ่ายทอดกระบวนการทำเกษตรกรรมจากรุ่นสู่รุ่น จนกระทั่งในปัจจุบัน

การฝึกอบรมในลักษณะนี้ก็ยังคงมีอยู่ทั่วไป (Estep, 2008)

วีโรจน์ ลักษณะอดิสร (2550) ได้ให้นิยามของ การฝึกปฏิบัติจากการทำงานจริง หรือ การฝึกอบรมในงาน ไว้ว่าเป็น การฝึกปฏิบัติจากงานจริง โดยมีผู้ชำนาญงานเป็นครูฝึกคอยดูแลการฝึกงานของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ซึ่งการฝึกปฏิบัติจากการทำงานจริง จะไม่เน้นการเรียนรู้ทฤษฎีมากนัก แต่มุ่งเน้นไปในทางฝึกปฏิบัติ ทำให้การฝึกอบรมแบบนี้ มีความสามารถในการสร้างความรู้ความเข้าใจ เหมาะกับการปฏิบัติงานโดยตรงเพราะเห็นผลในระยะสั้นค่อนข้างชัดเจน ต้นทุนต่ำ แต่ก็ไม่ควรที่จะให้มีจำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรมมากเกินไป เพราะผู้ฝึกสอนอาจดูแลไม่ทั่วถึง เกิดการบกพร่องในการปฏิบัติงาน ทำให้ต้นทุนของคุณภาพสูงขึ้น แต่ผลผลิตตกต่ำลงได้ วิธีการแก้ปัญหาดังกล่าวสามารถทำได้โดยใช้กระบวนการ การฝึกอบรมนอกงาน (Off the job training) หรือ การฝึกปฏิบัติที่ไม่ใช่จากงานจริง แต่เป็นการฝึกอบรมที่เน้นความรู้ความเข้าใจ โดยการจัดฝึกอบรมอย่างเป็นทางการ ไม่ใช่การเรียนรู้แบบปฏิบัติงานจริง ซึ่งจัดขึ้นโดยสถานประกอบการทั้งนอกหรือในสถานประกอบการ (โรงงานฝึกอบรม ชั้นเรียน เป็นต้น) มีการจัดอุปกรณ์เฉพาะเพื่อวัตถุประสงค์ในการฝึกอบรม สำหรับการฝึกอบรมประเภทนี้จะให้ความรู้ผู้เข้าอบรมได้มากกว่า การฝึกอบรมในงาน เพราะผู้เข้าอบรมสามารถเรียนรู้ได้อย่างเต็มที่ แต่อาจเกิดปัญหาในเรื่องของการประยุกต์ใช้ เพราะความรู้เชิงทฤษฎีที่ได้ บางครั้งไม่สามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติงานได้ทั้งหมด หากผู้เข้าอบรมไม่มีทักษะในการประยุกต์ความรู้เข้ากับการทำงานจริง หรือมีทัศนคติต่อการฝึกอบรมว่าเป็นช่วงเวลา

ของการพักผ่อนก็จะทำให้การฝึกอบรมนั้นไม่มีประสิทธิผลเท่าที่ควร นอกจากนี้ การฝึกอบรมในงาน ยังหมายรวมถึงการฝึกอบรม การสัมมนา การฝึกปฏิบัติ หรือการสังเกต ซึ่งแยกออกจาก การปฏิบัติงานจริง โดยอยู่ภายใต้การควบคุมของ วิทยากรผู้ชำนาญงานต่อมาเมื่อการทำงานในกระบวนการผลิตสิ่งของต่างๆ เริ่มมีความซับซ้อนมากขึ้น จนไม่สามารถเรียนรู้ได้ในชั่วระยะเวลาสั้นๆ จึงเกิดระบบฝึกงาน (Apprenticeship) ขึ้น โดยผู้เรียนต้องใช้เวลาหลายปีจึงจะกลายเป็นผู้ชำนาญในงานดังกล่าว ซึ่งระบบฝึกงานนี้เริ่มต้นอย่างจริงจังในช่วงยุคกลาง (The middle ages) และได้วิวัฒนาการจนกลายเป็นโรงเรียนฝึกอาชีพ (Vocational or manual training schools) และวิทยาลัยอาชีวศึกษา (Vocational schools) ในกาลต่อมา

การฝึกอบรมนับเป็นจุดเริ่มต้นแรกของการเรียนรู้ของมนุษย์ในการพัฒนาทักษะเฉพาะทาง โดยผู้เข้ารับการฝึกอบรมส่วนใหญ่นั้นเป็นวัยผู้ใหญ่ที่ต้องการพัฒนาทักษะการทำงานเพื่อเลี้ยงครอบครัว ต่อมาการฝึกอบรมอย่างเดียวไม่อาจตอบสนองความต้องการเรียนรู้ของใหญ่ได้ทั้งหมด จึงเกิดแนวคิดการศึกษาผู้ใหญ่ขึ้น

การเรียนรู้ของผู้ใหญ่: จุดเริ่มต้นของการเรียนการสอนผู้ใหญ่อย่างเป็นระบบ

หากไม่นับการฝึกอบรมในรูปแบบต่างๆ การสอนผู้ใหญ่ในลักษณะที่คล้ายกับการสอนเด็ก นั้นมีจุดเริ่มต้นที่สหราชอาณาจักร ใน ค.ศ. 1699 โดย John Wycliffe ผู้นำชาวคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ (Protestant) นักการศาสนาหัวก้าวหน้าชาวอังกฤษ ที่ต้องการให้เกิดการปฏิรูปศาสนาคริสต์ และในเวลาต่อมาเค้าได้กลายมา

เป็นผู้นำกลุ่มโลลาร์ด (The Lollards) โดยแนวคิดของกลุ่มปฏิรูปศาสนากลุ่มนี้เน้นไปที่การสั่งสอนประชาชนว่าทุกคนควรมีสิทธิเท่าเทียมกันหมด

กลุ่มโลลาร์ดได้เรียกร้องให้มีการปรับปรุงศาสนาให้เข้ากับความต้องการของสามัญชนให้มากที่สุดเน้นการเทศนาสั่งสอนมากกว่าการรับศีลต่อต้านการสารภาพบาป ปฏิเสธการล้างบาปด้วยการชยายบุญลดบทบาทและความสำคัญของนักบวช และบาทหลวง และที่สำคัญที่สุดคือริเริ่มการใช้พระคัมภีร์ไบเบิลที่แปลเป็นภาษาพื้นเมืองเพื่อให้ชาวบ้านได้ศึกษาพระคัมภีร์ด้วยตนเอง แทนการพึ่งพิงพระที่ใช้พระคัมภีร์ภาษาละติน ซึ่งจุดนี้เองที่ Wycliffe ได้ตั้งสมาคม The Society for Promoting Christian Knowledge (SPCK) ใน ค.ศ. 1699 เพื่อให้ใช้ในการสอนหนังสือสำหรับชาวบ้านที่ต้องการอ่านออกเขียนได้ และสามารถศึกษาพระคัมภีร์ได้ด้วยตนเอง โดยได้รับความร่วมมืออย่างดีจากคริสตจักรแห่งอังกฤษ (The Church of England) ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นการสอนหนังสือผู้ใหญ่ในรูปแบบการศึกษาในระบบ (The formal teaching) ที่เน้นการสอนให้รู้หนังสือ และอ่านออกเขียนได้ มากกว่าการฝึกหัดอาชีพ (Smith, 2004)

เห็นได้ชัดว่าความพยายามในการสอนหนังสือผู้ใหญ่นั้นมีมานานแล้ว แต่ยังคงอยู่ภายใต้กรอบแนวคิดเดียวกับการสอนเด็กโดยในอดีตนักวิชาการและนักการศึกษาจะเหมารวมกระบวนการเรียนรู้ของเด็กและผู้ใหญ่เข้าไว้ด้วยกัน เสมือนว่าไม่มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนในการเรียนรู้ของเด็กและผู้ใหญ่ แต่สำหรับแนวคิดการเรียนรู้และการสอนผู้ใหญ่ในรูปแบบที่แตกต่างไปจากเด็กนั้นมีจุดเริ่มต้นจากนักวิชาการชาวยุโรปสองคน โดยนักวิชาการคนแรกคือ Alexander Kapp

ครูสอนหนังสือชาวเยอรมัน ที่ได้ตีพิมพ์หนังสือชื่อ Platon's erziehungslehre หรือ Plato's educational ideas ใน ค.ศ. 1833 โดยหนังสือเล่มนี้ได้บรรยายถึงกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตตามแนวคิดของเพลโต แม้ Kapp จะเริ่มต้นบรรยายหนังสือเล่มนี้จากการเรียนรู้ของวัยเด็กก็ตาม แต่ท้ายเล่มนั้น Kapp ได้ให้แนวคิดเรื่องการศึกษาของวัยผู้ใหญ่ หรือ Education in the man's age ซึ่ง Kapp ได้เรียกสั้นๆ ว่า Andragogy เพื่อให้แตกต่างจากคำว่า Pedagogy ที่คำใช้อธิบายกระบวนการเรียนรู้ในวัยเด็กในตอนต้นหนังสือนั่นเอง (Henschke, 2009) สำหรับนักวิชาการคนที่สองที่ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ คือ Adolphe Quetelet นักวิทยาศาสตร์ชาวเบลเยียมผู้สนใจกระบวนการเปลี่ยนแปลงของร่างกายและสมองในแต่ละช่วงอายุ (Aging) ซึ่งทำให้เค้าเริ่มสนใจกระบวนการทางสมองของผู้ใหญ่ที่น่าจะเรียนรู้ได้ไม่แพ้เด็กๆ ต่อมา Quetelet ได้ตีพิมพ์หนังสือที่ชื่อว่า A treatise on man and the development of his faculties ใน ค.ศ. 1835 ซึ่งหนังสือเล่มนี้เป็นผลผลิตจากกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่ผ่านการวิจัยด้วยสถิติข้อมูลต่างๆ ในการพิสูจน์ว่ามนุษย์สามารถเรียนรู้ได้ในแต่ละช่วงของชีวิต (Thompson, 2009) เห็นได้ชัดเลยว่าแนวคิดด้านการเรียนรู้ในวัยใหญ่นั้นมีมาหลายร้อยกว่าปีแล้ว โดยมีจุดเริ่มต้นในยุโรป ซึ่งในเวลาต่อมาแนวคิดเหล่านี้ได้ถูกนำไปยังประเทศสหรัฐอเมริกาที่ซึ่งการศึกษาผู้ใหญ่ได้เติบโตอย่างมั่นคงและผลิดอกออกผลไปยังประเทศต่างๆ ที่สนใจศาสตร์ด้านการเรียนรู้ของผู้ใหญ่

นักการศึกษาชาวอเมริกันคนแรกที่มีความสนใจเกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ คือ Eduard Christian Lindeman หรือ Eduard C. Lindeman

ซึ่งต่อมาได้รับยกย่องให้เป็นนักปรัชญาการศึกษาผู้ใหญ่คนสำคัญของสหรัฐอเมริกา โดย Lindeman ได้เริ่มต้นการทำงานด้านการพัฒนาสังคมในฐานะนักการศึกษาที่ต้องทำงานร่วมกับเยาวชนและผู้ใหญ่ ซึ่งทำให้ Lindeman เกิดความสนใจในแนวทางการศึกษาที่ไม่ได้อยู่ในห้องเรียน โดย Lindeman ได้ตีพิมพ์หนังสือที่ชื่อว่า The meaning of adult education ใน ค.ศ. 1926 ที่ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ที่ต่างจากรูปแบบการศึกษาแบบเดิมๆ ที่ถูกตีกรอบให้อยู่แต่ในห้องเรียน หรือห้องเรียนขนาดใหญ่ รวมไปถึงหลักสูตรที่เน้นท่องจำแบบของเด็กๆ โดยหลุดจากกรอบไปสู่การศึกษาที่เน้นสถานการณ์ในการเรียนรู้มากกว่ายึดเนื้อหาสาระจากในหลักสูตร (Situations not subjects) รวมถึงเน้นการใช้ประสบการณ์ที่มีอยู่ของแต่ละคนมาเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นทุกวัน

Lindeman ให้หลักการสอนผู้ใหญ่เพื่อให้เกิดการเรียนรู้นั้นต้องใช้ในการเรียนการสอนแบบกลุ่มเล็กๆ เน้นการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนด้วยกันเองและกับผู้สอน ซึ่ง Lindeman เห็นว่าการเรียนการสอนแบบบรรยายนั้นไม่เหมาะสมกับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้อภิปรายในประเด็นที่กำลังเรียนรู้อยู่ย่นั้นมีความสำคัญมากที่สุด การเรียนรู้ของผู้ใหญ่ต้องเน้นไปที่กระบวนการมากกว่าเนื้อหาสาระ เพราะผู้ใหญ่แต่ละคนมีชุดทักษะในการวิเคราะห์ (A set of analytical skills) ที่สามารถดึงมาใช้ประโยชน์ในการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี โดยแนวคิดของ Lindeman นั้นได้มีอิทธิพลต่อ Knowles ในเวลาต่อมา (Ponder, 2014)

การเรียนรู้ของผู้ใหญ่มีจุดเริ่มต้นจากการสอนให้ผู้เรียนวัยผู้ใหญ่สามารถอ่านออกเขียนได้เพื่อ

ประโยชน์ในการศึกษาคัมภีร์ไบเบิลด้วยตนเอง ซึ่งเริ่มต้นในยุโรปเป็นแห่งแรก แต่กระบวนการเรียนการสอนยังยึดติดอยู่กับการสอนเด็ก นั่นคือเน้นการเรียนในชั้นเรียนและท่องจำเนื้อหา นักวิชาการหลายคนในยุโรปพยายามชี้ให้เห็นถึงกระบวนการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ที่แตกต่างจากเด็ก แต่ก็ยังไม่มีแนวทางที่ชัดเจนในการจัดการเรียนการสอนที่มีความเหมาะสมกับผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ ต่อมาแนวคิดดังกล่าวจากทางฝั่งยุโรปได้แพร่กระจายเข้ามาในประเทศสหรัฐอเมริกา ที่ซึ่งการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ได้เติบโตอย่างเข้มแข็งในเวลาต่อมา ด้วยแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่แตกต่างอย่างชัดเจนกับการสอนเด็ก นักวิชาการอเมริกัน โดยเฉพาะ Knowles ได้ค้นคว้าแนวทางการจัดการเรียนการสอนสำหรับผู้ใหญ่ที่เน้นการเรียนในกลุ่มเล็ก เน้นการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนด้วยกันเองและกับผู้สอน โดยการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ต้องอิงกับสถานการณ์หรือประเด็นปัญหา มากกว่าการเน้นเนื้อหาสาระแต่เพียงอย่างเดียว

Knowles' Andragogy: สู่ยุคเฟื่องฟูของการเรียนรู้ผู้ใหญ่ในทวีปอเมริกา

หากกล่าวถึงคำว่า Andragogy นักการศึกษาทุกคนมักจะนึกถึง Malcolm Shepherd Knowles หรือ Malcolm S. Knowles นักการศึกษาผู้ใหญ่ว่าเป็นบิดาแห่งการเรียนรู้ผู้ใหญ่ แต่ในความเป็นจริงแล้วนักการศึกษาชาวอเมริกันที่ริเริ่มใช้คำว่า Andragogy แทนวิธีการสอนผู้ใหญ่ นั่นคือ Eduard C. Lindeman โดย Lindeman ได้นำแนวคิดการเรียนรู้ผู้ใหญ่พร้อมกับนิยามศัพท์ของคำว่า Andragogy เข้ามาในทวีปอเมริกาเป็นคนแรกๆ ซึ่ง Lindeman ได้แนวคิดการสอนผู้ใหญ่และคำว่า Andragogy มาจากประเทศ

เยอรมันนี โดยในช่วงทศวรรษที่ 1920 นั้นประเทศเยอรมันนีกำลังอยู่ระหว่างฟื้นฟูประเทศจากการบอบช้ำและการพ่ายแพ้ในสงครามโลกครั้งที่ 1 นักการศึกษาชาวเยอรมันชื่อ Eugen Rosenstock-Huessy ได้เผยแพร่แนวคิดในการพัฒนาประเทศเยอรมนีให้กลับมาเข้มแข็งเช่นเดิม โดย Rosenstock-Huessy สนับสนุนการใช้การศึกษาผู้ใหญ่ในการพัฒนาประเทศ ต่อมา Rosenstock-Huessy ได้ใช้คำว่า Andragogy ในนัยของคำว่า Adult Education เพื่อให้ นักวิชาการคนอื่น ๆ เข้าใจและไม่สับสนกับคำว่า Pedagogy หรือการศึกษาสำหรับเด็ก (Henschke, 2009)

Lindeman ได้เดินทางไปเยอรมันนีในช่วงทศวรรษที่ 1920 และได้เข้าร่วมกับกลุ่ม The Workers Education Movement เพื่อร่วมรณรงค์ให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาผู้ใหญ่ ต่อมา Lindeman ได้กลับมาที่อเมริกาพร้อมแนวคิดดังกล่าว แม้ว่า Lindeman จะใช้คำว่า Andragogy ในการแทนความหมายของกระบวนการสอนผู้ใหญ่อยู่เสมอๆ (The method for teaching adults) แต่ในงานเขียนแรกของ Lindeman เองที่นับว่าเป็นเหตุการณ์สำคัญสำหรับการลงหลักปักฐานด้านการศึกษาผู้ใหญ่ในอเมริกา ที่ชื่อ The meaning of adult education ในปี 1926 ก็ไม่มีปรากฏคำว่า Andragogy อยู่ในเล่มเลย โดยเพียงแต่อธิบายกลวิธีในการสอนผู้ใหญ่และแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างกระบวนการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ว่าต่างจากเด็กอย่างไรเท่านั้น (Henschke, 2009)

แนวคิดด้านการศึกษาผู้ใหญ่ในอเมริกาได้ถูกเผยแพร่ในเวลาต่อมา แต่ยังไม่รุ่งเรืองมากนักคนทั่วไปยังคงสับสนกันระหว่างการสอนเด็กกับสอนผู้ใหญ่ จนกระทั่งการมาถึงของ The adult

education act of 1966 หรือ กฎหมายการศึกษาผู้ใหญ่ใน ค.ศ. 1966 ที่กลายมาเป็นอีกหนึ่งเหตุการณ์สำคัญของการศึกษาผู้ใหญ่ในอเมริกาที่ฝ่ายบริหารในทุกระดับการเมืองได้หันมาให้ความสำคัญกับการศึกษาผู้ใหญ่อย่างจริงจัง โดยทั้งรัฐบาลกลางและรัฐบาลมลรัฐได้สนับสนุนงบประมาณในการจัดการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่อย่างกว้างขวาง ซึ่ง ณ จุดนี้เอง Knowles ซึ่งสนใจงานด้านการศึกษาผู้ใหญ่อยู่แล้ว รวมถึงยังเป็นอาจารย์ทางด้านการศึกษาผู้ใหญ่ในมหาวิทยาลัยบอสตันด้วย จึงเกิดแนวคิดในการกระตุ้นให้คนทั่วไปหันมาสนใจงานด้านการศึกษาผู้ใหญ่ รวมถึงกำจัดความสับสนของคำว่าการศึกษาผู้ใหญ่กับการศึกษาของเด็ก ซึ่ง Knowles ได้ตีพิมพ์บทความที่ชื่อ *Andragogy, not pedagogy* โดยเน้นการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ที่แตกต่างจากการเรียนรู้ของเด็ก ลงในวารสารที่ชื่อ *Adult Leadership* ใน ค.ศ. 1968 ซึ่งบทความดังกล่าวได้เป็นตัวจุดประกายให้การทำงานด้านการศึกษาผู้ใหญ่ในอเมริกาเริ่มชัดเจนมากขึ้น (Merriam, 2001; Knowles, 1968)

Knowles ได้ให้นิยามคำว่า *Andragogy* ไว้ว่าเป็นศาสตร์และศิลป์ในการช่วยให้ผู้ใหญ่เรียนรู้ (The art and science of helping adults learn) เพื่อให้แตกต่างจากคำว่า *Pedagogy* หรือ ศาสตร์และศิลป์ในการสอนเด็ก (The art and science of teaching children) รวมถึงได้ตั้งสมมติฐานที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะของผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ (Adult Learner) ขึ้นเป็นครั้งแรก ดังต่อไปนี้ (Corley, 2008) 1) ผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ได้หลุดพ้นจากการพึ่งพาไปสู่ความเป็นอิสระที่สามารถชี้นำตนเองได้ รวมไปถึงการเรียนรู้ของผู้ใหญ่เอง 2) ผู้เรียนวัยผู้ใหญ่สามารถดึงประสบการณ์ชีวิตของพวกเขาช่วยในการเรียนรู้ได้ทันที 3) ผู้เรียน

วัยผู้ใหญ่พร้อมที่จะเรียนรู้ตามการเปลี่ยนแปลงของบทบาทใหม่ทางสังคม หรือบทบาทของชีวิต 4) ผู้เรียนวัยผู้ใหญ่เน้นปัญหาเป็นศูนย์กลางและต้องการเรียนรู้สิ่งที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตได้ทันที 5) ผู้เรียนวัยผู้ใหญ่มีแรงจูงใจภายในเป็นปัจจัยสำคัญในการเรียนรู้ มากกว่าปัจจัยภายนอก

แนวคิดของ Knowles ได้แพร่กระจายไปทั่วทวีปอเมริกา รวมถึงส่วนต่างๆ ของโลก นักการศึกษาให้ความสนใจการศึกษาผู้ใหญ่ในมิติใหม่ที่มีความชัดเจนในตัวเอง ในขณะเดียวกันรูปแบบการฝึกอบรมทั้งหลายก็เลือกแนวทางของ Knowles มาเป็นหลักในการฝึกอบรมผู้ใหญ่ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวได้เติบโตอย่างมากในโลกของการฝึกอบรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการฝึกอบรมในองค์กร จนต่อมา Knowles ได้ปรับปรุงสมมติฐานของผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ขึ้นใหม่จากเดิม 5 ข้อ มาเป็น 6 ข้อ ใน ค.ศ. 1989 เพื่อให้มีความสมบูรณ์และเหมาะสมมากขึ้นในการนำไปใช้กับการฝึกอบรม ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (Gould, 2012)

1. มโนทัศน์ หรือความคิดเกี่ยวกับตนเอง (Self-concept) การเรียนรู้ของเด็กนั้น ครูมักชี้ให้เด็กเห็นว่า การเรียนรู้นั้นจำเป็นต้องพึ่งพากันและกัน จึงทำให้เด็กมีความเข้าใจว่าตนเองต้องพึ่งพาคนอื่น ส่วนผู้ใหญ่นั้นมีอัตมโนทัศน์ว่าตนเองนั้นเป็นผู้ใหญ่แล้ว สามารถพึ่งพาตนเองได้ มีความรับผิดชอบในการเรียนรู้และสิ่งแวดล้อมได้อย่างดี ด้วยพื้นฐานดังกล่าวนี้ทำให้ผู้ใหญ่มีความคิดเห็นเป็นของตนเองและพร้อมที่จะเรียนรู้โดยการชี้นำตนเองได้

2. ประสบการณ์ (Learner's experience) ในการเรียนการสอนสำหรับเด็กนั้น ได้เน้นการใช้ประสบการณ์ของผู้สอนและประสบการณ์จากการอ่านหนังสือ หรือตำราเป็นสำคัญ ดังนั้น

แล้วการจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนวัยเด็กจึงเป็นการบรรยายให้ผู้เรียนเห็นภาพ การใช้จินตนาการ รวมถึงสื่อประเภทภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว มีส่วนสำคัญในการจัดการเรียนรู้สำหรับเด็ก ส่วนประสบการณ์ของผู้ใหญ่นั้นมีความสำคัญมากในการเรียนรู้ เนื่องจากผู้เรียนผู้ใหญ่มีประสบการณ์มาก ตั้งแต่เด็กจนถึงปัจจุบัน ทำให้เกิดการเก็บสะสมขององค์ความรู้ต่างๆ ซึ่งประสบการณ์เหล่านี้เองมีผลอย่างมากต่อการจัดการเรียนรู้ ซึ่งแหล่งการเรียนรู้ที่มีความสำคัญมากของผู้เรียนคือ ประสบการณ์ ดังนั้นการจัดหรือส่งเสริมการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนผู้ใหญ่ เทคนิคสำคัญจึงเป็นการเน้นประสบการณ์ หรืออาจจะเป็นการเรียนรู้โดยการอภิปรายให้ผู้เรียนผู้ใหญ่ได้แสดงความคิดเห็น การเรียนรู้ด้วยการแก้ไขปัญหา ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติไปพร้อมๆ กับการเรียนรู้

3. ความพร้อมในการเรียนรู้ (Readiness to learn) ความพร้อมในการเรียนรู้ของเด็กนั้นมีความพร้อมหรือไม่มีความพร้อมก็ต้องเรียนตามหน้าที่ แต่ผู้ใหญ่มีความพร้อมที่จะเรียนรู้ในสิ่งที่ผู้ใหญ่เห็นว่าควรต้องรู้ หรือสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ดังจะเห็นได้จากพัฒนาการตามช่วงวัย การเปลี่ยนแปลงจากผู้ใหญ่ตอนต้นไปยังตอนกลางและปลายนั้น ทำให้ผู้ใหญ่ต้องเรียนรู้เพื่อให้เข้าใจสถานการณ์

4. เป้าหมายในการเรียนรู้ (Orientation to learn) เด็กจะเน้นการเรียนรู้โดยเน้นเนื้อหาวิชาเป็นหลัก (Subject-centered) ดังนั้นประสบการณ์ที่ได้จากนอกห้องเรียนจึงมีความสำคัญน้อยกว่าประสบการณ์ที่ได้จากเนื้อหาวิชาเป็นหลัก ส่วนผู้ใหญ่มีความมุ่งหวังในเป้าหมายการเรียนรู้ที่มาจากวิถีชีวิต อาจรวมไปถึงการแก้ไขปัญหาของ

ตนเอง ดังนั้นการเรียนการสอนจึงควรเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับลักษณะรูปแบบชีวิตของผู้ใหญ่ หรือสถานการณ์ที่ผู้ใหญ่มีความเกี่ยวข้องหรือพบเจอเป็นประจำ

5. แรงจูงใจในการเรียน (Motivation) การจูงใจผู้เรียนที่เป็นเด็กให้สนใจการเรียนรู้นั้น จะมาจากแรงจูงใจภายนอก เช่น คะแนน ผลการเรียน ความมุ่งหวังของครอบครัว เป็นต้น ปัจจัยภายนอกเหล่านี้ล้วนมีผลต่อการเรียนรู้ของเด็กในทางตรงกันข้าม ผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่จะมีความมุ่งหวังจากแรงจูงใจภายในมากกว่า เช่น ความต้องการในการพัฒนาศักยภาพของตนเอง การเพิ่มพูนความรู้ให้แก่ตนเอง และต้องการให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ดังนั้นการจัดการเรียนรู้จึงควรมุ่งเน้นแรงจูงใจภายใน

6. ความต้องการในการเรียนรู้ (Need to know) เด็กมีความต้องการที่จะเรียนรู้ในสิ่งที่ครูสอนในชั้นเรียน เพื่อเป้าหมายในการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพียงอย่างเดียว ในด้านการนำความรู้ไปแก้ปัญหานั้น เด็กยังไม่เห็นความสำคัญมากเท่าใดนัก แตกต่างกับผู้ใหญ่ สิ่งที่ผู้ใหญ่จะเรียนรู้้นั้นเป็นความต้องการอย่างแท้จริง กล่าวคือ การที่ผู้ใหญ่จะเรียนรู้สิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น จะต้องมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต และหากจะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ผู้ใหญ่ต้องการทราบว่าก่อนจะเรียนรู้สิ่งเหล่านั้นแล้วนำไปใช้ประโยชน์อะไรได้บ้าง

สมมติฐาน 4 ข้อแรกนั้น Knowles ได้พัฒนาขึ้นในปี ค.ศ. 1975 ส่วนสมมติฐาน 2 ข้อหลังได้เพิ่มเติมเข้ามาในปี ค.ศ. 1984 และ 1989 ตามลำดับ และจากที่ได้กล่าวมาทั้งหมดในเรื่องการศึกษาผู้ใหญ่ นั้นพบว่าโดยเนื้อแท้ของศาสตร์ด้านการศึกษาผู้ใหญ่ นั้นได้เน้นให้ผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ทุกคนได้กลายมาเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต

(Lifelong learners) นักวิชาการและนักการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์ด้านการศึกษาผู้ใหญ่ทุกคนได้เสนอแนวคิดในเรื่องการเรียนรู้หลังจบการศึกษาหรือการเรียนรู้ของผู้ที่เคยพลาดโอกาส ซึ่งส่วนมากอยู่ในวัยผู้ใหญ่ ที่ด้วยบริบททางสังคมและบทบาทที่ได้รับรวมไปถึงสภาพแวดล้อมรอบตัวมีส่วนในการกดดันให้ผู้ใหญ่ไม่กล้าที่จะเริ่มเรียนรู้อีกครั้ง แต่ด้วยแนวคิดด้านการศึกษาและการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ที่ผ่านการทดลองวิจัยมายาวนานก็ได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่า ผู้ใหญ่สามารถกลับมาเรียนรู้ได้อีกครั้ง โดยอาศัยเงื่อนไขต่างๆ ที่จะร่วมกันผลักดันให้ผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ได้บรรลุเป้าหมายในการเรียนรู้ตามที่คาดหวัง รวมไปถึงยังผลักดันให้ผู้ใหญ่เหล่านี้ได้กล้าที่จะเรียนรู้ในครั้งต่อไป สุดท้ายคนเหล่านั้นก็กลายมาเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตไปโดยปริยาย (Falasca, 2011)

แนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ในประเทศสหรัฐอเมริกามีความเด่นชัดในแนวทางปฏิบัติ จึงเติบโตได้อย่างมั่นคง รวมไปถึงการสนับสนุนของรัฐบาลที่เห็นความสำคัญของการพัฒนาคนในชาติ โดยเฉพาะผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ จึงได้ตรากฎหมายการศึกษาผู้ใหญ่ขึ้นมา ใน ค.ศ. 1966 ซึ่งนับว่าเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญของวงการการศึกษาผู้ใหญ่ในประเทศสหรัฐอเมริกา อีกทั้งนักการศึกษาผู้ใหญ่ในประเทศสหรัฐอเมริกาโดยเฉพาะ Knowles บิดาแห่งการเรียนรู้ผู้ใหญ่ มีส่วนสำคัญที่ช่วยสร้างความชัดเจนให้เกิดขึ้นระหว่างการสอนเด็กและการสอนผู้ใหญ่ โดยต่อมาแนวคิดการสอนผู้ใหญ่ของ Knowles นั้นได้มีอิทธิพลต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้สำหรับนวัตกรรมการศึกษารูปแบบใหม่ที่เรียกว่า การศึกษานอกระบบ (Non-formal education) ซึ่งกำลังเติบโตอย่างรวดเร็วในประเทศโลกที่สาม

การศึกษานอกระบบ: การเปลี่ยนแปลงของการศึกษาผู้ใหญ่ในประเทศโลกที่สาม

แนวคิดการศึกษานอกระบบ หรือ Non-formal education เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในเวทีการประชุมนานาชาติใน ค.ศ. 1969 ที่ Williamsburg สหรัฐอเมริกา โดยในที่ประชุมได้ถกเถียงกันถึงวิกฤตของการศึกษาโลก (World Educational Crisis) ซึ่งในขณะนั้นกำลังตกต่ำเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เนื่องมาจากการเติบโตของเศรษฐกิจโลกและการศึกษาไม่ไปในทิศทางเดียวกัน ระบบการจัดการศึกษาที่เน้นแต่ท่องจำ ไม่สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ในสังคมได้ ในช่วงเวลานั้น นักการศึกษาและนักวิชาการได้วิพากษ์บริบทการศึกษากันอย่างกว้างขวาง ยกตัวอย่างงานเขียนของ Paulo Freire ชาวบราซิลที่เขียนหนังสือชื่อ Pedagogy of the oppressed หรือการศึกษาของผู้ที่ถูกกดขี่ ที่เผยแพร่ใน ค.ศ. 1968 ที่ตีแผ่ระบบการศึกษาในประเทศโลกที่สามได้อย่างตรงไปตรงมาที่สุด เมื่อการศึกษาในระบบโรงเรียนไม่สามารถตอบโจทย์ และไม่สามารถสร้างอาชีพให้กับผู้ที่จบการศึกษาได้เสมอไป ดังนั้นรัฐบาลในหลายๆ ประเทศ โดยเฉพาะประเทศในโลกที่สามที่กำลังต่อสู้กับความยากจนอยู่แล้วก็ไม่สามารถสนับสนุนงบประมาณในการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนได้มากเท่าที่ควรเกิดการตกหล่นและมีผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษามากมาย สิ่งเหล่านี้ส่งผลโดยตรงต่อภาพรวมของการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศเหล่านั้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (Smith, 2001)

ที่ประชุมในครั้งนั้นได้สรุปว่า การศึกษาที่เป็นอยู่ในช่วงเวลานั้น (การศึกษาในระบบ) ยังไม่สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างที่เคยคาดหวังไว้ ซึ่ง

ผลจากการประชุมในครั้งนั้นได้เกิดกระแสเรียกร้องให้ปฏิรูประบบการศึกษาเสียใหม่ให้ตอบสนองต่อความต้องการของสังคมให้มากกว่าที่เป็นอยู่ แนวคิดของการศึกษาที่ไม่อยู่ในกรอบเดิมๆ หรือการศึกษานอกระบบ (Non-formal education) จึงเกิดขึ้น ต่อมาธนาคารโลก (World Bank) ได้เสนอแนวคิดที่จะแบ่งแยกระบบการศึกษาออกจากกัน เพื่อให้เห็นความแตกต่างของระบบการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลายขึ้น ทั้งนี้จึงเป็นที่มาของคำว่า การศึกษาในระบบ (Formal education) การศึกษานอกระบบ (Non-formal education) และการศึกษาตามอัธยาศัย (Informal education) เพื่อตอบโจทย์ของการศึกษาที่ต้องก้าวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจโลก โดยให้นิยามของการศึกษานอกระบบว่า เป็น “การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ แต่มองกรอบของการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนปกติ โดยมุ่งบริการให้คนกลุ่มต่างๆ ของประชากร ทั้งที่เป็นผู้ใหญ่และเด็ก” ซึ่งขอบข่ายของการศึกษานอกระบบได้ขยายเพิ่มขึ้น ให้สามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่มผู้เรียนได้อย่างหลากหลาย และครอบคลุมกลุ่มผู้เรียนในทุกช่วงอายุ โดยการศึกษานอกระบบได้ขยายกรอบแนวคิดจากการศึกษาผู้ใหญ่แบบเดิม มาสู่การศึกษาที่มีความเป็นพลวัตและความยืดหยุ่นสูง (Smith, 2001) ในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน UNESCO ก็ได้ออกรายงานฉบับหนึ่งที่ช่วยเน้นย้ำถึงความสำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้และการศึกษาตลอดชีวิต รายงานฉบับนั้นชื่อว่า Learning to Be ของ Edgar Faure ในปี ค.ศ. 1972 ซึ่งทำให้การศึกษาดลอดชีวิตถูกกล่าวถึงมากขึ้น การวิวัฒนาการสังคมให้กลายเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้จำเป็นต้องมีรูปแบบการศึกษาที่เหมาะสมและยืดหยุ่นพร้อมสอดคล้องกับความต้องการของสังคมได้ทันทั่วทั้งที่ ดังนั้น

การศึกษานอกระบบจึงอุบัติและแพร่หลายไปทั่วโลกอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะประเทศในโลกที่สามที่จะได้ประโยชน์เป็นอย่างมากจากระบบการศึกษารูปแบบใหม่นี้ (UNESCO, 1972)

สำหรับในประเทศไทยนั้น แต่แรกเริ่มก่อนที่แนวคิดด้านการศึกษานอกระบบจะแพร่หลายนั้น การศึกษาผู้ใหญ่ได้เติบโตและเข้มแข็งมาเป็นเวลานาน โดยจุดเริ่มต้นของการศึกษาผู้ใหญ่ในประเทศไทย เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2480 ในยุคสมัยของพระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรีได้ตกลงวางนโยบายจัดการศึกษาผู้ใหญ่ และได้แถลงนโยบายต่อสภาผู้แทนราษฎร หลังจากนั้นในวันที่ 6 สิงหาคม พ.ศ. 2483 กองการศึกษาผู้ใหญ่ได้ถูกจัดตั้งขึ้นในสำนักงานปลัดกระทรวงธรรมการ (ปัจจุบันคือกระทรวงศึกษาธิการ) ตามพระราชกฤษฎีกาการจัดวางระเบียบในกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ 7 พ.ศ. 2483 โดยเป้าหมายในการจัดตั้งกองการศึกษาใหญ่นั้น มีวัตถุประสงค์ให้ผู้ใหญ่ที่ไม่รู้หนังสือได้รับการศึกษาจนอ่านออกเขียนได้ (ฝ่ายประชาสัมพันธ์สำนักงาน กศน., 2557) จึงนับได้ว่าการศึกษาผู้ใหญ่ได้อุบัติขึ้นในประเทศไทยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เพียงไม่กี่ปีเท่านั้น ทั้งนี้เหตุผลหนึ่งที่ต้องผลักดันให้ประชาชนได้รู้หนังสือมากขึ้น เป็นเพราะบทบาทหน้าที่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 มาตรา 65 ที่ได้กำหนดให้ประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องมีความรู้ในระดับประถมศึกษาอย่างน้อยครั้งหนึ่งของประชากรทั้งประเทศเสียก่อน จึงจะสามารถเลือกผู้แทนราษฎรได้ทั้งหมด เพราะในช่วงแรกของการเปลี่ยนแปลงการปกครองได้กำหนดให้ผู้แทนราษฎรมี 2 ประเภท คือ มาจากการเลือกตั้งและแต่งตั้ง แต่ถ้าหาก

ประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงอย่างน้อยก็หนึ่งมีการศึกษาตั้งแต่ในระดับชั้นประถมศึกษาเป็นต้นไป รัฐธรรมนูญจึงจะอนุญาตให้เลือกตั้งผู้แทนราษฎรได้ทั้งหมด โดยกรอบเวลาในการพัฒนาประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงให้มีความรู้ในระดับประถมมีระยะเวลา 10 ปีนับจากวันที่ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2557) เห็นได้ชัดว่าหากจะพัฒนาประชาชนทั่วไปให้มีความรู้สูงขึ้น จนถึงระดับอ่านออกเขียนได้ภายในกรอบระยะเวลาไม่นาน หากใช้การจัดการศึกษาในระบบในรูปแบบเดิมๆ จะไม่มีทางตอบโจทย์ปัญหานี้ได้เลย ดังนั้นรัฐบาลจึงจำเป็นต้องใช้กิจกรรมการศึกษาผู้ใหญ่ที่มีความยืดหยุ่นมากกว่า มาเป็นแกนหลักในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียง ซึ่งก็คือผู้ใหญ่ นั่นเอง

ต่อมากรมการศึกษานอกโรงเรียน ได้ถูกจัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2522 ในสมัยของนายกรัฐมนตรี พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ โดยได้อโอนกองการศึกษาผู้ใหญ่เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกรมฯ และใน พ.ศ. 2546 กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้ปรับเปลี่ยนมาเป็นสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน โดยการเปลี่ยนแปลงในครั้งนี้เป็นผลมาจากการปฏิรูปการศึกษา เมื่อ พ.ศ. 2542 ที่ได้มีการตราพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ขึ้นมาเป็นครั้งแรกในประเทศไทย ซึ่งนับแต่นั้นมาการศึกษาจึงถูกจับตามองในฐานะตัวแปรสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมและเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่สุดของกรมการศึกษานอกโรงเรียน เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 4 มีนาคม พ.ศ. 2551 ภายหลังจากที่ได้มีการประกาศใช้ พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม

อัธยาศัย พ.ศ. 2551 ส่งผลให้สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน กลายมาเป็น สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในปัจจุบัน โดยมีหน้าที่หลักในการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้ประชาชนคนไทยทุกคน ให้ได้รับการพัฒนาเพื่อเพิ่มพูนทักษะและศักยภาพในทุกๆ ด้าน รวมทั้งส่งเสริมให้เกิดภาคีเครือข่ายความร่วมมือในทุกภาคส่วน ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ให้ได้ครอบคลุมและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนทุกคน โดยมีเป้าหมายหลักที่สำคัญ เพื่อให้คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ตามวิสัยทัศน์ของการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (อุดม เขยกิจวงศ์, 2551)

การศึกษานอกระบบ เกิดขึ้นมาจากวิกฤติทางการศึกษาในขณะนั้นที่ไม่สามารถตอบโจทย์ปัญหาที่เกิดขึ้น อันได้แก่ระบบการศึกษาแบบเน้นท่องจำในชั้นเรียน โดยไม่คำนึงถึงบริบทแวดล้อมอื่นๆ เช่น เศรษฐกิจ สังคม ทำให้ผลผลิตซึ่งก็คือ ผู้ที่สำเร็จการศึกษาขาดคุณสมบัติที่สังคมต้องการ รวมไปถึงผู้ที่สำเร็จการศึกษาไม่สามารถประกอบอาชีพได้ สิ่งเหล่านี้เป็นปัญหาจากระบบการศึกษาซึ่งในขณะนั้นที่ยังล้าหลังและก้าวไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ทางออกสำหรับปัญหาก็คือระบบการศึกษาแบบใหม่ที่ออกแบบให้มีความยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม การศึกษานอกระบบคือทางออกของปัญหาเหล่านั้น แต่กระบวนการจัดการศึกษานอกระบบก็ยังไม่ใช้สิ่งใหม่ทั้งหมด กระบวนการจัดการศึกษา ยังคงอ้างอิงกับการศึกษาผู้ใหญ่เป็นหลัก เพียงแต่นักการศึกษาต้องการแยกระบบการศึกษาของประเทศที่กำลัง

พัฒนาที่มีการบริหารจัดการที่ต่างกันให้เกิดความเด่นชัดมากขึ้น

การศึกษานอกระบบนับว่าเป็นตัวจักรสำคัญในการขับเคลื่อนการศึกษาตลอดชีวิต จากจุดเริ่มต้นจากการศึกษาของผู้ใหญ่ที่เน้นการพัฒนาให้คนในสังคมสามารถอ่านออกเขียนได้ มาสู่การจัดการศึกษาที่เน้นความยืดหยุ่นเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของคนในสังคม ในการพัฒนาตนเองตามศักยภาพที่มีอยู่ โดยการจัดการศึกษานอกระบบมีเป้าหมายหลักที่สำคัญคือให้คนไทยได้เรียนรู้ไปตลอดช่วงชีวิต รวมทั้งช่วยขับเคลื่อนให้คนในชุมชนและสังคมได้ตระหนักถึงการเรียนรู้ที่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ในทุกสถานที่ และทุกช่วงของชีวิต

การเรียนรู้ตลอดชีวิต: การเรียนรู้ของมนุษย์ในสังคมแห่งการเรียนรู้

มนุษย์เรียนรู้อยู่ตลอดเวลา นับจากวันแรกที่เกิดมาจนกระทั่งวันสุดท้ายของชีวิต การเรียนรู้เปรียบได้กับการหายใจ หากมนุษย์หยุดเรียนรู้ ก็เท่ากับมนุษย์หยุดหายใจ เมื่อมนุษย์หยุดหายใจ ก็เท่ากับว่ามนุษย์นั้นได้ตายไปจากโลกนี้เสียแล้ว กระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์จึงเกิดขึ้นตลอดเวลาอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่มนุษย์ได้ดำเนินชีวิตไปตามวิถีทางของแต่ละคน การเรียนรู้ก็เกิดขึ้นพร้อมกับการดำรงชีวิต ดังนั้นการเรียนรู้จึงมีอาจแยกออกจากการดำรงชีวิตของมนุษย์ได้เลย การส่งเสริมให้มนุษย์ได้เรียนรู้ไม่ว่าจะเป็นการจัดการศึกษาหรือกิจกรรมเรียนรู้โดยตรง หรือจัดสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการค้นคว้าและเรียนรู้ไปตามรูปแบบของตนเอง นับว่ามีความสำคัญยิ่ง ทั้งนี้เพราะสภาพสังคมได้แปร

เปลี่ยนไปอยู่เสมอ การดำรงชีวิตและการเรียนรู้ของมนุษย์จึงจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงตามอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

หากมองย้อนไปในอดีต จะพบว่าสังคมของมนุษย์ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จากสังคมนักล่า (Hunter Society) ที่เป็นสังคมมนุษย์ยุคดั้งเดิม ผู้คนอาศัยอยู่ตามถ้ำ อำนาจที่สำคัญในยุคนั้นก็คือ กำลังและฝีมือส่วนตัว ใครมีกำลังและฝีมือมากกว่าดีกว่า คนนั้นจะได้เป็นผู้นำเป็นหัวหน้าเผ่าได้ปัจจัยในการดำรงชีวิตดีกว่าคนอื่น ๆ ยุคนี้ดำรงอยู่หลายพันปี ยุคต่อมาคือ สังคมเกษตรกรรม (Agricultural society) ที่คนในสังคมยุคล่าสัตว์เริ่มเรียนรู้ ก็พบว่าต้นไม้บางอย่างปลูกไว้เองได้ สัตว์บางอย่างเอามาเลี้ยงฝึกให้เชื่องไว้ใช้งานหรืออาศัยเป็นแหล่งอาหารได้ คนเริ่มรู้จักสร้างที่อยู่อาศัยเอง สังคมค่อยๆ ก้าวไปสู่ยุคเกษตรกรรมที่ใครมีที่ดินและแรงงานมาก คนนั้นเป็นผู้ที่มีอำนาจมากเหนือคนอื่น ๆ ต่อมาสังคมก็ได้พัฒนาและให้ความสำคัญกับวิทยาศาสตร์ จึงเกิดสังคมอุตสาหกรรม (Industrial society) ขึ้น คนในสังคมยุคนี้เรียนรู้ที่จะใช้เครื่องทุ่นแรงเพื่อทดแทนแรงงานคนและสัตว์ จนเกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมขึ้น ยุคนี้ใครมีเงินทุนและเครื่องจักรมากกว่า คนนั้นมียอำนาจ จากนั้นสังคมมนุษย์จึงเข้าสู่ สังคมยุคข้อมูลข่าวสาร (Information society) การปฏิวัติทางอุตสาหกรรมส่งผลให้การคิดค้นเทคโนโลยีใหม่ๆ เกิดขึ้นมามากมาย รวมทั้งการอุบัติขึ้นของคอมพิวเตอร์ที่มีวิวัฒนาการอย่างรวดเร็ว สังคมยุคนี้ใครมีข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information is power) มากกว่า คนนั้นมียอำนาจ มีพลังต่อรองมากกว่า คนในสังคมยุคนี้เริ่มสนใจที่แสวงหาข้อมูลข่าวสารจากแหล่งสารสนเทศต่างๆ ให้มากที่สุดเพื่อสั่งสม

ความได้เปรียบในทางสังคม ในปัจจุบันสังคมกำลังก้าวเข้าสู่ยุคฐานความรู้ (Knowledge-based society) โดยมีจุดเริ่มต้นจาก การที่คนเริ่มมองว่าข้อมูลข่าวสารที่มีอยู่มากมายนั้นไม่ได้มีประโยชน์ทั้งหมด ข้อมูลข่าวสารที่มีอยู่มากมายจนผู้คนพากันส้าลัข้อมูล (Information Aspiration) คนจึงเลือกเก็บเอาเฉพาะข้อมูลข่าวสารที่มีประโยชน์เท่านั้นมาใช้ สิ่งนั้นก็คือความรู้ ซึ่งถือเป็นทรัพย์สินทางปัญญาของคน ขององค์กร ของประเทศ โลกยุคนี้ใครมีความรู้ หรือเป็นคนมีความรู้ (Knowledge worker) คนนั้นมีอำนาจ หรืออาจเรียกได้ว่า พลังความรู้คืออำนาจ (Knowledge is power) (พิเชฐ บัญญัติ, 2551)

ในยุคแห่งสังคมฐานความรู้ นั้น การเรียนรู้คือสิ่งที่ขาดไม่ได้เลยสำหรับผู้คนในสังคม สำหรับประเทศไทยก็ได้ตระหนักถึงแนวคิดดังกล่าวเช่นกัน การส่งเสริมให้การศึกษาตลอดชีวิตเป็นกระบวนการขับเคลื่อนทางสังคมจึงเกิดขึ้นโดยเริ่มต้นจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่ให้นิยามของการศึกษาตลอดชีวิต ว่าหมายถึง “การศึกษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต” ซึ่งเห็นได้ชัดว่ากฎหมายได้ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นอย่างมากโดยมองว่าการพัฒนาการศึกษาอย่างต่อเนื่องเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคม แต่การจะไปถึงฝั่งแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้นจำเป็นต้องมีกระบวนการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ที่หลากหลาย ที่พร้อมเข้ามารองรับความต้องการในการเรียนรู้ของคนในสังคมยุคฐานความรู้ ที่ซึ่งความรู้กลายเป็นสินทรัพย์ที่สำคัญ โดยมาแทนที่แรงงาน ที่ดิน และโรงงานอุตสาหกรรม

ไปโดยปริยาย กฎหมายอีกฉบับที่มีส่วนส่งเสริมการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนในสังคมก็คือ พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ที่ได้สร้างกลไกในการขับเคลื่อนการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยอาศัยกิจกรรมการเรียนรู้สองแบบ ซึ่งก็คือ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยนิยามของ การศึกษานอกระบบ ตามกฎหมายการศึกษานอกระบบนี้ก็คือ “การศึกษานอกระบบ เป็นกิจกรรมการศึกษาที่มีกลุ่มเป้าหมาย ผู้รับบริการและวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่ชัดเจน มีรูปแบบ หลักสูตร วิธีการจัดและระยะเวลาเรียนหรือฝึกอบรมที่ยืดหยุ่นและหลากหลายตามสภาพความต้องการและศักยภาพในการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายนั้นและมีวิธีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ที่มีมาตรฐานเพื่อรับคุณวุฒิทางการศึกษา หรือเพื่อจัดระดับผลการเรียนรู้” ซึ่งจากนิยามดังกล่าวเห็นได้ชัดว่า กลไกการจัดการศึกษานอกระบบมีส่วนอย่างมากในการสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้เกิดขึ้นกับมนุษย์ในสังคม หากคนในสังคมได้ผ่านกระบวนการพัฒนาด้วยการศึกษานอกระบบแล้ว คนเหล่านั้นจะสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองและพัฒนาคุณภาพชีวิตจากการเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น การเรียนรู้จะกลายเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิตทันที ซึ่งใน พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยนั้นก็ได้อื้อให้ทุกภาคส่วนได้เข้ามาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องจากการศึกษานอกระบบ นั่นก็คือ การศึกษาตามอัธยาศัย ที่มีความหมายว่า “กิจกรรมการเรียนรู้ในวิถีชีวิตประจำวันของบุคคลซึ่งบุคคลสามารถเลือกที่จะเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ตามความสนใจ ความต้องการ โอกาส

ความพร้อม และศักยภาพในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล” กิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย จึงสัมพันธ์โดยตรงกับการศึกษานอกระบบ ซึ่งในมาตรา 6 ของพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ก็ได้เขียนไว้อย่างชัดเจนถึง การสนับสนุนและส่งเสริมซึ่งกันและกัน ระหว่างการศึกษานอกระบบ กับการศึกษาตามอัธยาศัย โดยยึดหลักความเสมอภาคในการเข้าถึงและได้รับการศึกษาของคนในสังคม รวมทั้งการเข้าถึงและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความสนใจ วิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนในสังคม

บทสรุป

การเรียนรู้ของมนุษย์เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา การส่งเสริมและสนับสนุนให้การเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอในตัวบุคคล ด้วยกระบวนการจัดการศึกษาในรูปแบบต่างๆ ในบทความนี้ผู้เขียนได้นำเสนอองค์ประกอบที่สำคัญในการขับเคลื่อนการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งจากข้อมูลข้างต้นเห็นได้ชัดเจนว่า มนุษย์มีการเรียนรู้อยู่เสมอมาเป็นเวลาหลายพันปีแล้ว โดยการจัดการเรียนรู้ในระยะแรกเน้นการพัฒนาทักษะ ซึ่งเริ่มต้นมาจากการฝึกปฏิบัติจากการทำงานจริง หรือ การฝึกอบรมในงาน ที่เน้นการพัฒนาทักษะเฉพาะด้าน อาทิเช่น การปลูกพืชผัก การล่าสัตว์ เป็นต้น นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นการเรียนรู้ของมนุษย์อย่างแท้จริง ก่อนที่มนุษย์จะมีระบบการศึกษาสมัยใหม่ ทั้งนี้การฝึกปฏิบัติจากการทำงานจริง หรือ การฝึกอบรมในงาน นั้นมีวิวัฒนาการมาหลายพันปีแม้ในปัจจุบันก็ยังคงเป็นที่นิยมจัดกิจกรรมอยู่โดยเฉพาะในองค์กรต่างๆ ที่ต้องการความรวดเร็วในการพัฒนาทักษะที่จำเป็นในการปฏิบัติ

งาน การที่บุคคลถูกกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องย่อมทำให้คนเหล่านั้นกลายเป็นผู้เรียนรู้ได้ตลอดชีวิต นับได้ว่าการฝึกปฏิบัติจากการทำงานจริง หรือ การฝึกอบรมในงาน มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเช่นกัน องค์ประกอบที่สำคัญต่อมาคือการพัฒนาแนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ที่นักวิชาการแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างอย่างเด่นชัดกับการเรียนรู้ของเด็กการพัฒนาแนวคิดดังกล่าวนำมาซึ่งการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่หรือการศึกษาผู้ใหญ่อย่างเป็นระบบ การส่งเสริมให้ผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ได้เรียนรู้ในรูปแบบที่เหมาะสมย่อมนำมาซึ่งการสร้างผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตที่แม้จะจบการศึกษาไปแล้วก็ยังสามารถกลับมาเรียนรู้ได้ใหม่ไม่จบสิ้น ทั้งยังเป็นการสร้างทัศนคติที่ดีต่อผู้ใหญ่ว่า การเรียนรู้ไม่มีจำกัดอายุ มนุษย์ทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ตามต้องการและตามศักยภาพของตนเอง

นับได้ว่าแนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่รวมไปถึงการจัดกิจกรรมการศึกษาผู้ใหญ่มีส่วนสำคัญอย่างมากในการส่งเสริมการเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต โดยไม่มีข้อจำกัดในเรื่องอายุมาเป็นอุปสรรคสำหรับองค์ประกอบที่สำคัญลำดับสุดท้ายในบทความนี้ ผู้เขียนได้นำเสนอกิจกรรมการเรียนรู้นอกระบบหรือการศึกษานอกระบบ ซึ่งมีความเกี่ยวพันกันอย่างใกล้ชิดกับการศึกษาผู้ใหญ่ แนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่มิมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษานอกระบบอย่างเห็นได้ชัด แต่ที่จำเป็นต้องเรียกชื่อต่างกันเพียงเพราะว่านักการศึกษาต้องการสร้างความชัดเจนให้กับแต่ละระบบการศึกษาในประเทศโลกที่สาม ซึ่งคนที่พลาดโอกาสในการเรียนรู้ไม่ได้มีแต่เพียงผู้ใหญ่อย่างเดียวแต่ยังรวมถึงเด็กและเยาวชนอีกเป็นจำนวนมากที่ไม่ได้สำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ การจัดการศึกษา

นอกระบบจึงเป็นวิวัฒนาการของการจัดกิจกรรมการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ในประเทศกำลังพัฒนา เพื่อให้ครอบคลุมอย่างทั่วถึงกับกลุ่มผู้ที่มีความต้องการเรียนรู้เพื่อต้องการพัฒนาทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ นับได้ว่าการศึกษานอกระบบมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในสังคมเช่นกัน

บทสรุปสำหรับเป้าหมายในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการศึกษาที่กล่าวมาทั้งหมดก็เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องได้ตลอดชีวิต เมื่อบุคคลได้เรียนอย่างต่อเนื่องก็ส่งผลไปยังสังคมที่บุคคลอาศัยอยู่ให้กลายเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ต่อไป

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- ฝ่ายประชาสัมพันธ์ สำนักงาน กศน. (2557). *ความเป็นมาของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย*. สืบค้น จาก http://www.nfe.go.th/onie2014/index.php?option=com_content&view=article&id=14&Itemid=104
- พิเชฐ บัญญัติ. (2551). *วิวัฒนาการสังคมฐานความรู้*. สืบค้นจาก <https://www.gotoknow.org/posts/119319>
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2557). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475*. สืบค้นจาก http://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/ewt_w3c/ewt_dl_link.pph?nid=7232
- วิโรจน์ ลักษณะอดิสร. (2550). *กลยุทธ์ HR ที่จับต้องได้* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น).
- อุดม เขยกิจวงศ์. (2551). *การส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย: การศึกษาที่ไม่จำกัดวัยและสถานที่*. กรุงเทพมหานคร: แสงดาว.

ภาษาอังกฤษ

- Corley, M. A. (2008). *Adult learning theories*. Retrieved from <http://www.calpro-online.org/documents/Adult Learning Theories Final.pdf>
- Estep, T. (2008). The evolution of the training profession. In E. Biech (Ed.), *The ASTD Handbook for Workplace Learning Professionals* (pp. 9-32). Alexandria, Va.: ASTD Press.
- Falasca, M. (2011). Barriers to adult learning: Bridging the gap. *Australian Journal of Adult Learning*, 51(3), 583-590.
- Gould, J. (2012). *Learning theory and classroom practice in the lifelong learning sector*. (2nd ed). Exeter: Learning Matters.

- Henschke, J. A. (2009). Beginnings of the history and philosophy of andragogy 1833-2000. In V. Wang (Ed.), *Integrating adult learning and technology for effective education: Strategic approaches* (pp. 1-30). Hersey, PA: IGI Global.
- Knowles, M. (1968). Andragogy, not pedagogy. *Adult Leadership*, 16(10), pp. 350-352, 386.
- Merriam, S. B. (2001). Andragogy and self-directed learning: Pillars of adult learning theory. *New Directions for Adult and Continuing Education*, 89(Spring), 3-13.
- Ponder, S. N. (2014). *Leaders in the field of adult education: Eduard C. Lindeman*. Retrieved from <http://archon.educ.kent.edu/Oasis/Pubs/0800-1.htm>
- Smith, M. K. (2001). *What is non-formal education?: The encyclopedia of informal education*. Retrieved from <http://infed.org/mobi/what-is-non-formal-education/>
- _____. (2004). *Adult schools and the making of adult education: The encyclopedia of informal education*. Retrieved from http://www.infed.org/lifelonglearning/adult_schools.htm
- Thompson, D. (2009). A brief history of research and theory on adult learning and cognition. In M. C. Smith (Ed.), *Handbook of research on adult learning and development* (p. 463-483). New York: Routledge.
- UNESCO. (1972). *Learning to be (prepared by Faure, E. et al)*. Retrieved from <http://unesdoc.unesco.org/images/0000/000018/001801e.pdf>

ผู้เขียน

อาจารย์ ดร. ปิยะ ศักดิ์เจริญ อาจารย์ประจำภาควิชาการศึกษาต่อเนื่องและอาชีวศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง กรุงเทพมหานคร 10240 อีเมล: piya.edu@gmail.com